TANULMÁNY

Gilányi Gabriella

ANYAKÓDEX, TESTVÉRTÖREDÉK*

A Csíki antifonále egy újabb levelének vizsgálata

Összefoglalás

A tanulmány középpontjában az elmúlt időszak zenei kódextöredék-kutatásainak egyik legjelentősebb felfedezése áll. Egy 15. századi, erdélyi egyházmegyés antifonále hat pergamenlevelét azonosítottam három ország (Szlovákia, Románia, Magyarország) öt régi könyves gyűjteményében. Legutóbb 2022-ben került elő egy újabb rész az anyakódexből: az egykori mikházi ferences kolostor 17. századi magyar nyelvű nyomtatványának pergamen borítójaként. A töredéket kutatócsoportunk kérésére a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség Csíkszeredai Gyűjtőlevéltára mellett működő restaurátorműhelyben lefejtették, így sor kerülhetett a hordozó, a töredék és a kötésben rejtőző tömőanyag vizsgálatára. A virtuális erdélyi antifonále újabb töredéke nemcsak a hézagosan megismerhető erdélyi (csíki?) gregoriánról árult el értékes adatokat, hanem az erdélyi kora újkori könyvkultúráról, könyvhasználatról is bővítette ismereteinket.

Kulcsszavak: Erdély, ferences, zenei kódextöredék, hordozókönyv, posszesszor, restaurálás, makulatúra, gregorián ének

Bevezetés: anyakódex és testvértöredékek

A középkori Magyarország gregorián kódexeinek jelentős része nem maradt fenn teljes egészében. Az évszázadok során ezeknek a kódexeknek pergamenlevelei megsemmisültek vagy szétszóródtak, és ma már jellemzően csak töredékek formájában ismerjük őket. Ezek a töredékek egyesével vagy csoportosan, különböző helyeken kerültek és kerülnek elő – régi könyvek, iratok borítóiként *in situ* vagy azokról lefejtve. A zenei fragmentológiai kutatás egyik legfőbb célja éppen ezért az, hogy minél több ilyen töredéket összegyűjtsön és rendszerezzen, hogy ezáltal közelebb kerülhessünk az egykori kódexek rekonstrukciójához.[1]

Nem ritka, hogy egyazon anyakódex egykor összetartozó fóliói ma egymástól akár több száz vagy több ezer kilométerre, különböző országokban találhatók

* A szerző az ELTE HTK Zenetudományi Intézet kutatója.

1 Szisztematikus kottás töredékfeltárásokat a 2019 és 2024 között működő, Czagány Zsuzsa vezette MTA Lendület Digitális Zenei Fragmentológia Kutatócsoportban végeztünk. Az idevágó kutatások jelenleg is zajlanak az ELTE HTK Zenetudományi Intézet Régi Zenetörténeti Osztályán – a vizsgálatokat az NKFIH pályázata támogatja (témaszám: K 146780).

meg.[2] Ezek az azonos eredetű, de egymástól elszakadt „testvértöredékek" nemcsak kiegészítik, hanem értelmezik is egymást, és közösen sokkal többet árulnak el, mint külön-külön. Örvendetes fejlemény, hogy a közelmúlt feltárásainak köszönhetően ma már sok olyan gregorián anyakódexet ismerünk, amelyek töredékeit több, gyakran eltérő helyszíneken őrzik. Ezek a Fragmenta Manuscriptorum Musicalium Hungariae Mediaevalis honlapon is szerepelnek, ahol lehetőség nyílik e szétszóródott örökség újraegyesítésére – legalább virtuálisan.[3]

Töredékelemzéseinket nemcsak maguk a kottás pergamenlapok gazdagítják, hanem a „másodlagos" források is – a töredékek hordozókötetei, kötéstáblák, tömítőanyagok, makulatúraként használt nyomtatványfoszlányok. Ezekből izgalmas mikrotörténeti események olvashatók ki, teljesebb történetet mesélve kódexről, őrzőkötetről, azok egyéni és közös sorsáról. Ez a sokféle forrás világosan mutatja, hogy a töredékkutatás alapvetően interdiszciplináris vállalkozás: történeti, filológiai, könyv-, zene- és művészettörténeti, sőt restaurátori és paleográfiai módszerek egyaránt helyet kapnak benne. Feltárásainkat ezért is határozza meg a komplex szemlélet: a társtudományok határmezsgyéjén egyensúlyozva – s olykor azokon átlépve – arra törekszünk, hogy egy-egy kottás kódextöredék vizsgálata során minél többféle forrást megszólaltassunk. Hogy hogyan, azt az alábbiakban egy esettanulmányon keresztül mutatom be.

Egy 15. századi erdélyi töredékcsalád és a „mikházi töredék"

A tanulmány középpontjában álló kottás pergamenlevél egy 15. századi erdélyi antifonále kivágott darabja. Az anyakódexből mindössze hat töredék maradt fenn, ezek mindegyike valamilyen módon a ferences rend kora újkori, újkori könyvgyűjteményeihez kapcsolódik.[4] A töredékeket ma három országban őrzik: Magyarországon, Szlovákiában és Romániában.[5]

2 Szemléletes példát kínál erre a Váradi kódexcsoport, főleg az antifonále töredékeinek mai országhatárokon átívelő szétszóródása, de itt említhető példának az Ulászló-graduále (Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Ms. I. 3a) két Esztergomtól távoli töredéke, amelyeket jelenleg New Yorkban és Bernben magántulajdonban őriznek. A Váradi antifonále töredékeiről ld. Czagány Zsuzsa: *Antiphonale Varadinense s. XV.*, I–III. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet, 2019 (Musicalia Danubiana, 26). Az Ulászló-graduále utolsó átfogó leírása: Körmendy Kinga–Lauf Judit–Madas Edit–Sarbak Gábor: *Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, az Érseki Simor Könyvtár és a Városi Könyvtár kódexei*. Esztergom–Budapest: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Akadémiai Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2021 (Fragmenta et codices in Bibliothecis Hungariae, VII-A), 54 (a két töredék adataival).

3 https://fragmenta.zti.hu/anyakodexek-testvertoredekek/ (utolsó megtekintés: 2025. június 3.).

4 A töredékcsoport tagjainak ferences kapcsolataival foglalkozó korábbi tanulmányaim: Gilányi Gabriella: „15. századi erdélyi antifonále-töredékek és ferences hordozókönyveik". *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve*, XIII–XIV. (2019), 115–130.; uő: „Newly Identified Codex Leaves from a Fifteenth-Century Transylvanian Antiphoner in Martin". In: *The Image of Piety in Medieval Manuscripts in Slovakia and in Europe*. Ed. Eva Veselovská. Bratislava: Institute of Muiscology of the Slovak Academy of Sciences, 2021, 26–41.; uő: „A zenei fragmentológia mint könyvtörténeti segédtudomány". In: *Aut lego vel Scribo*. Szerk. Boros István. Budapest: Szent István Társulat–BTK Moravcsik Gyula Intézet, 2023 (Scriptorium, IV), 63–80.

5 A töredékek őrzőhelye és jelzetei: 1) Budapest, Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtár, Bbj 15 1–4 borítója, Frl. l. m. 87, F 675; 2) Gyöngyösi Ferences Könyvtár, Ant 674 borítója, F 143; 3) Csíkszereda,

Személyes okokból is közel áll hozzám ez a töredékcsoport, mivel ez volt a legelső „családegyesítésem". A kódex első három fólióját 2016-ban azonosítottam három egymástól távoli, egy budapesti, egy gyöngyösi és egy csíkszeredai gyűjteményből.[6] 2017-ben a Zenetudományi Intézet Tudományos Fórumának keretében mutattam be az első eredményeket, a könyvtulajdonosokat, illetve a töredékek mögött felsejlő szép erdélyi antifonálét, a középkori erdélyi gregoriánhagyomány hiánypótló emlékét.[7] A téma azóta sem került le a napirendről, elsősorban a folyamatos új feltárásoknak köszönhetően: 2018 novemberében két fólió került elő ugyanebből a kódexből egy töredékfeltáró kutatóúton, amelyet a Magyar és Szlovák Tudományos Akadémia kétoldalú együttműködésének keretében szerveztünk a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtárba.[8]

A töredékcsoport új darabjairól számot adó, rend- és könyvtörténeti fókuszú tanulmányomat, amely a Moravcsik Gyula Intézet gondozásában jelent meg 2023-ban, így zártam: „Bízunk benne, hogy a szóban forgó öt gregorián kódexlevél mellé a jövőben újabb töredékeket helyezhetünk."[9] Akkor még nem sejtettem, hogy a töredékcsalád története ilyen hamar új fejezettel gyarapodik: Szoliva Gábriel erdélyi kutatóútján került elő egy újabb fragmentum Csíksomlyóról.[10] Az erősen kopott állapotú töredék egy, az egykori Mikházi ferences kolostor könyvanyagához tartozó jelzet nélküli nyomtatványt borította (*1. fakszimile* a 364. oldalon). 2024 tavaszán nyílt lehetőség helyszíni vizsgálatokra a csíksomlyói Szent Péter és Pál plébánián létesített Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár és Könyvtárban, ezt követően került sor a sötétre színeződött borító lefejtésére és restaurálására,

Csíki Székely Múzeum, Sign. Inv. 1766–69. borítója, F 1248, 4) Martin/Turócszentmárton, Szlovák Nemzeti Könyvtár, MSBaFrSk 02845/0274, 5) Martin/Turócszentmárton, Szlovák Nemzeti Könyvtár, MSBaFrSk 25757, 6) Csíksomlyó, Ferences kolostor könyvtára, a hordozó jelzet nélküli, F 1249.

6 Először a Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtárában figyeltem fel a 15. századi antifonáléból származó könyvborító esztergomi típusú periferikus hangjelzésére. Ismerős volt a kottakép, mivel azt korábban már láttam a Gyöngyösi Ferences Könyvtár egyik antikvájának pergamenborítóján, a Zenetudományi Intézet fekete-fehér fotóanyagában – a fizikai vizsgálat megerősítette az összetartozást. Később ismét ugyanehhez az anyakódexhez vezettek a szálak: a csíksomlyói ferences kolostor könyvtárának töredékkatalógusában találtunk egy újabb pergamenlevél-borítót a szóban forgó gregorián kódexből. Ld. Czagány Zsuzsa–Muckenhaupt Erzsébet–Papp Ágnes: „Liturgikus és kottás középkori kódextöredékek a csíksomlyói ferences kolostor egykori könyvtárának állományában", *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve*. Társadalom- és Humántudományok (2005), 149–223., ide: *5. fakszimile* – a töredék jelzete: Cz. Fr. 10.

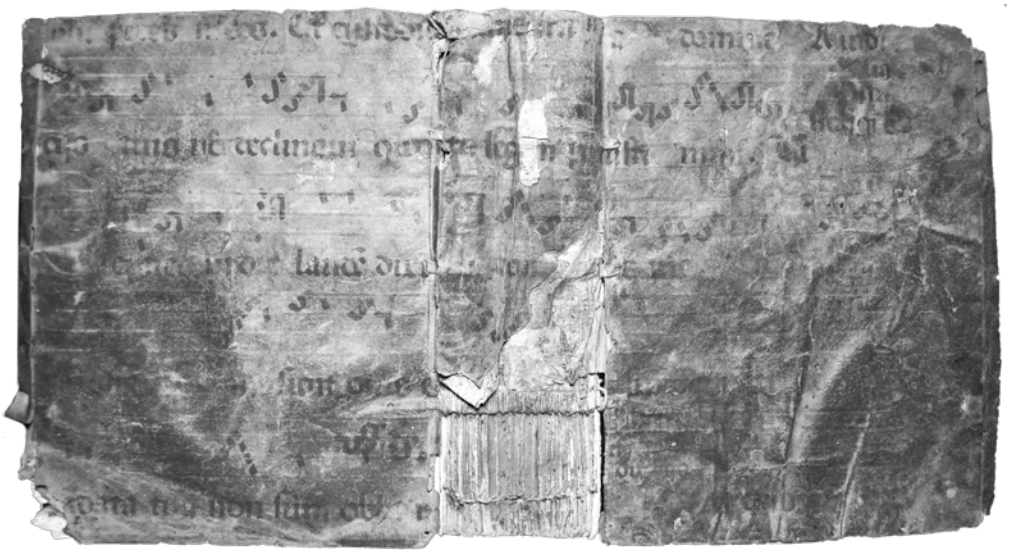
7 Az előadás címe: „'A nagy utazás'. Lappangó antifonále-töredékek és ferences hordozókönyveik". Elhangzott a Zenetudományi Intézet Tudományos Fórumán a Bartók teremben 2017. október 19-én.

8 Szlovák kollégánk, Eva Veselovská ajánlotta figyelmünkbe Eduard Lazorík friss szakdolgozatát a Szlovák Nemzeti Könyvtár ferences fondjának töredékeiről. E munka fotói között azonosítottam az erdélyi antifonále két új darabját. A könyvborítókat a helyszínen is megvizsgáltuk, s az azonos méretek megerősítették a gyanút: a két levél a már ismert 15. századi erdélyi antifonáléból való. A töredékekbe kötött nyomtatványok egykori tulajdonosaként a szakolcai ferences kolostor szerepelt. A kódextöredéket Eduard Lazorík a Szlovák Nemzeti Könyvtárba került szlovákiai ferences könyvanyag kódextöredékeit számba vevő kötetében publikálta, de nem azonosította. Ld. Eduard Lazorík: *Stredoveké rukopisné fragmenty na tlačiach 16. storočia z fondu františkánskych knižníc Slovenskej národnej knižnice*. Martin: Slovenská národná Knižnica, 2019. 130.: nr. 42 és 132.: nr. 43.

9 Ld. Gilányi: *A zenei fragmentológia mint könyvtörténeti segédtudomány*, 76.

10 A töredéket e kutatóút után, hónapokkal később azonosítottuk a fotók alapján.

Bernád Rita Magdolnának, a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár főlevéltárosának és az épületben 2018 óta működő restaurátorműhelynek köszönhetően. Ezek az ideális körülmények tehát lehetővé tették, hogy utóbb egyszerre vizsgálhassam a kottás töredéket, a hordozó nyomtatványt, valamint az értékes tömítőanyagot.

1. fakszimile. A mikházi kottás töredékborító in situ

Az őrzőkötet

A töredék őrzőnyomtatványa az erdélyi jezsuita pap és hitszónok, Vásárhelyi/Marosvásárhelyi Gergely *Világ kezdetitöl fogva iosagos es gonosz czelekedeteknek példáinak Summái* című műve, ezt kötötték a kottás pergamenbe (2. *fakszimile*).[11] A folyton vándorló Vásárhelyi Gergely a magyar irodalomtörténet kevésbé ismert alakja: a 16–17. század fordulóján színre lépő „második jezsuita nemzedék" tagja, nevét Pázmány Péter, Káldi György, Dobokay Sándor mellett említik.[12] Az erények és vétkek eseteit tartalmazó vaskos kötet anyagát Vásárhelyi maga gyűjtötte össze éveken át saját olvasmányaiból. A gyűjteményben a 17. századi egyházi szónokok prédikációiban felhasználható példák, érdekes bibliai és történelmi események leírásai szerepelnek. A művet a címlap szerint 1623-ban nyomtatták Kassán, ám a könyv történetében való elmélyülés felderítette, hogy a nyomtatvány bizonyos részei Erdélyben, Kolozsvárott, a Heltai nyomdában készültek el.

11 Vásárhelyi Gergely (1623): *Világ kezdetitöl fogva iosagos es gonosz czelekedeteknek példáinak Summái. Szent Irasnak O es Uy Testamentomabol, szent atyaknak es Pogan Bölczeknek irásaibol / Marosvasarhelyi Gergely által fordittattak es irattattak*. [Festus-typ. Heltai], Nyomtattak Cassan [Kassa-Kolozsvár]. = RMK I 528. Online: https://real-r.mtak.hu/730 (utolsó megtekintés: 2025. június 2.).

12 Ld. Holl Béla: „Vásárhelyi Gergely pályája (1560–1623)", *Irodalomtörténeti Közlemények* 87/1–3. (1983), 150–162.

1700

VILÁG KEZDETITŐL
FOGVA, IOSAGOS, ES GONOSZ
czelekedeteknek példáinak
Summái.
SZENT IRASNAK, O, ES UY TESTA-
MENTOMABOL: SZENT ATYAKNAK, ES
Pogán Bölczeknek Iráſibol.
MINDENEK, VALAMIK MEG VAD-
nak irattatva, az mi tanuſagunkra vadnak irattatva,
hogy bekeſeg ſenvedés által, es iráſoknak vigaſtalá-
ſabol reménſegünk légyen.
Rom. 15. verſ. 7.
MEGIS TEKINTSÜK, SODOMANAK GOMOR-
rhanak, es közel valo Varoſinak, parazna életeknek,
teſtek utan valo járások miát, mint példák lőttenek
Az örök tűznek kinnya ſenvedéſébe.
Iudæ Apoſt. verſ. 7.
MAROSVASARHELYI GERGELY
által, forditattak es irattattak.
Nyomtattak Caſsan,
A. D. 1623.

2. fakszimile. Az őrzőkötet címlapja tulajdonosbejegyzésekkel

A kora újkori könyvkultúra egyik nem mindennapi története bontakozott ki előttem, miközben a nyomtatás helyszíneinek ellentmondásait próbáltam kibogozni. A könyv kiadására olyan körülmények között került sor, amilyenek egy szerző legrosszabb rémálmaiban jelennek meg.[13] Vásárhelyi a mű kéziratát utolsó bécsi–pozsonyi útja során, 1619-ben juttathatta el Kassára, Johann Fest nyomdájába. A nyomtatásért kétszázötven forintot fizetett kölcsönből, ezt utóbb nem tudta törleszteni – mindezt a halála évében, 1623-ban a könyvhöz írt bevezetőjéből tudjuk meg. Ebből kiderül az is, hogy a szerző az utolsó korrektúrát két jezsuita papra, Grodecz Menyhértre és Pongrácz Istvánra bízta, akiket a nem sokkal ezután Kassára betörő protestáns Rákóczi György hajdúi elfogtak, megkínoztak és megöltek. Őket a kassai vértanúkként tiszteli az utókor – a két jezsuitát (harmadik társukkal együtt) II. János Pál pápa avatta szentté 1995-ben a kassai repülőtéren celebrált szertartáson.[14]

13 Az események felderítéséhez Holl munkája mellett Vásárhelyi 1623-as Elő- és Utószója szolgált forrásomul.

14 A szentek csontereklyéit a pesti jezsuita templomban őrzik.

Az előszóból megtudjuk, hogy a könyv balszerencséje folytatódott: a nyomdász Johann Fest, akire rá volt bízva a kézirat, 1622-ben pestis áldozata lett, s elveszett műhelyének felszerelése is Vásárhelyi kéziratával együtt, amelynek egy része még nem volt kinyomtatva.

Az elő- és utószóban a szerző keserűen megjegyzi:

> Az nyomtató mester is, háza népével együtt pestisben megholt. Nem is végezte el. Sőt, gondviseletlensége miatt a második könyvet az elsővel összeelegyítette, mig az első könyvnek háromszáz és nyolcvanöt levélen igaz számát elvétette.[15]

> Oly fogyatkozást tött az nyavalyás könyvnyomtató, ki miatt mind tisztessége, mind nyomtató eszköze elveszett volna (patientia! holta után, ugyan nagy kárvallások után is nem kell gonoszt szólni).[16]

A 736 lapnyi, hiányos nyomtatvány íveit a nagy járvány után lopva szállíthatták Kolozsvárra, a Heltai nyomdába. Az elkészült ívek javításra szorultak: használt papírhulladékból ragasztottak bele megfelelő méretű lapokat, illetve a nyolc-nyolc első és hátsó számozatlan lapra a szerző később írt bevezetőjét és a tárgymutatót nyomtatták.

Nemcsak a nyomtatás, hanem a szóban forgó mikházi példány (2. *fakszimile*) története is izgalmas: a tulajdonosokról és a könyv sorsáról számos *ex libris* tanúskodik, ezek alapján pontosan felderíthető a példány története a kolozsvári Heltai műhelytől Erdély tájain át a mikházi ferences kolostorig.[17]

A legkorábbi adat a ragasztott előzéken olvasható:[18] „Baróti András könyve. Vásárolva 2 forintért. Kolozsvár 1638". A bejegyzés arra utal, hogy a későbbi mikházi könyvpéldány a nyomtatás után 15 évig még Kolozsvárott maradt, majd egy bizonyos Baróti Andráshoz került. A következő tulajdonosi bejegyzés a címlap alján található: „Gregory E. Thoroczkai könyvei közül, akinek ajándékba adta Mart(on) E(...)kai, az Úr 1645. évében". A repülő előzéklap szerint a könyv ezek után egy bizonyos „Péter Kovach"-é lett. Mint megtudjuk a bejegyzéséből, ő más néven „Szöch", és „jog szerint birtokolja a könyvet". Felekezeti hovatartozását a katolikusokra jellemző formulával tudatja: „Halálom után is Jézus Krisztusban élő hittel hiszek és élek. Dicsőség a Szentháromságnak!" A könyvet tulajdonosa

15 ld. Előszó (*Tekintetes nagysagos, es nemzetes uraknak…*), 2v.

16 Utószó (Keresztyen Olvasonak), 1r.

17 A latin bejegyzések elolvasásában segítségemre volt Bányai Réka könyvkatalógusa. Ld. Bányai Réka: *A mikházi és szárhegyi ferences kolostorok régi könyvei. Katalógus*. Marosvásárhely: Teleki Téka Alapítvány, 2022 (A Kárpát-medence Magyar Könyvtárainak Régi Könyvei, 14, sorozatszerk. Monok István), https://real-eod.mtak.hu/14393/1/KMMKRK_Mikh%C3%A1z_Sz%C3%A1rhegy.pdf (utolsó megtekintés: 2025. június 2.).

18 A latin szövegű tulajdonosi bejegyzéseket magyarul közlöm a jobb követhetőség érdekében. Az eredeti posszesszorbeírások időrendben: „Ex munero? lib. Andreae Baroty. Emptus fl. 2. Claudiop. A. 1638"; „… libris Gregory E. Thoroczkai quem dono dabat Mart. E(…)kai An. D. 1645"; „Est liber Petrus Kovach … Tordai Alias Szöch Jure possidet et post mortem etiam in Jesum Christum vivo Credo et Spiro Jam Laus Sancta Trinitatis"; „Ex libris Adm. R(evere)ndi P. Mich(aeli) Nagi Archi. Cath. Sedis Maros Emptus 4 Metretis Tritici A. 1665 Dij 2 Februarj in Koszuen(es) a g(e)n(e)roso Do(mi)no Nobili Petro Söcz; Con(ven)tus Mikhaz 1700"; „Josephus Josa Anno 1739".

végül eladta: „A tiszteletreméltó Nagi Mihály atya könyvei közül, aki a marosi katolikus szék archidiakónusa, aki 4 mérő búzáért vásárolta 1665. február 2-án, Kosuenesen, a nemes és nagylelkű Söcz Péter úrtól." Köszvényes, azaz Nyárádköszvényes már igen közel esik Mikházához, mindkettő az egykori Marosszék területén, Marosvásárhely közelében, a Nyárád folyó partján fekszik. Lassan a célnál is vagyunk, hisz a mikházi plébánia eredetileg Nyárádköszvényes leányegyháza volt, a kettő közül az egyik,[19] amely a reformáció után megmaradt katolikusnak. A könyv tulajdonosa 1700-ban már biztosan az 1635-ben bosnyák ferencesek által alapított mikházi kolostor, egy átsatírozott posszesszorbeírás tudatja ezt.[20]

A kötet mikházi tartózkodását az 1732-es mikházi könyvjegyzék adata is megerősíti,[21] a *Gonosz és joságos cselekedetekről* című tétel minden kétséget kizáróan e könyvre utal.[22] Az utolsó bejegyzés szerint a kötet 1739-ben egy bizonyos Josa József tulajdonába került. Kis utánajárással e személyt is sikerült azonosítani: egy csíkmindszenti székely primipilus, lófő, azaz székely köznemes volt.[23] S bár itt véget ér a magukról hírt adó posszesszorok sora, a kötet jelenlegi csíksomlyói őrzőhelye bizonyítja, hogy a könyv végül visszatalált a ferencesekhez, ha nem is az eredeti, mikházi gyűjteménybe.

A könyvkötés és a tömítőanyag

A kottás pergamenborító lefejtése és restaurálása 2024-ben további adatokat tárt fel a „borító és hordozó" egységéről, ismét bebizonyítva azt, amit már többször tapasztalhattunk: egy vastag papír könyvfedél is rejthet kincseket. A kemény táblát általában a könyvkötés során kéznél lévő, használaton kívüli nyomtatványlapokból készítették, s az összeragasztott lapokat pergamen kódexlappal borították be. Jelen töredék esetében a tömítőanyag (makulatúra) kilenc lapot rejtett egy szétvágott ősnyomtatványból.[24] A nyomtatványlapok tartalmának böngészése során a szövegek alapján a 14. századi ferences hitszónok, Nicolaus de Lyra művét azonosítottam (*3. fakszimile* a 368. oldalon).[25] Az ő háromkötetes „Postillája", azaz magyarázatsoro-

19 A másik Székelyhodos.

20 1635–1636-ban telepedtek meg az első ferencesek Mikházán, ők boszniai származású páterek voltak. Érkezésük után feszültség alakult ki, mivel nem akarták megengedni, hogy magyar rendtagok is éljenek a mikházi rendházban, vagy hogy magyar személy töltse be a házfőnöki tisztséget. A legnagyobb vitát azonban az okozta, hogy hová sorolják be az új kusztódiát. Végül az új egység az 1640-ben megalakult erdélyi rendtartomány része lett. Ld. *Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon. Ferences könyvtárak, 1681–1750.* S. a. r. Zvara Edina, szerk. Monok István. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2008 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 19/3), 198. https://real-eod.mtak.hu/1469/1/AD_XIX_III.pdf (utolsó megtekintés: 2025. június 2.).

21 A mikházi könyvekről ld. uott, 186–198.

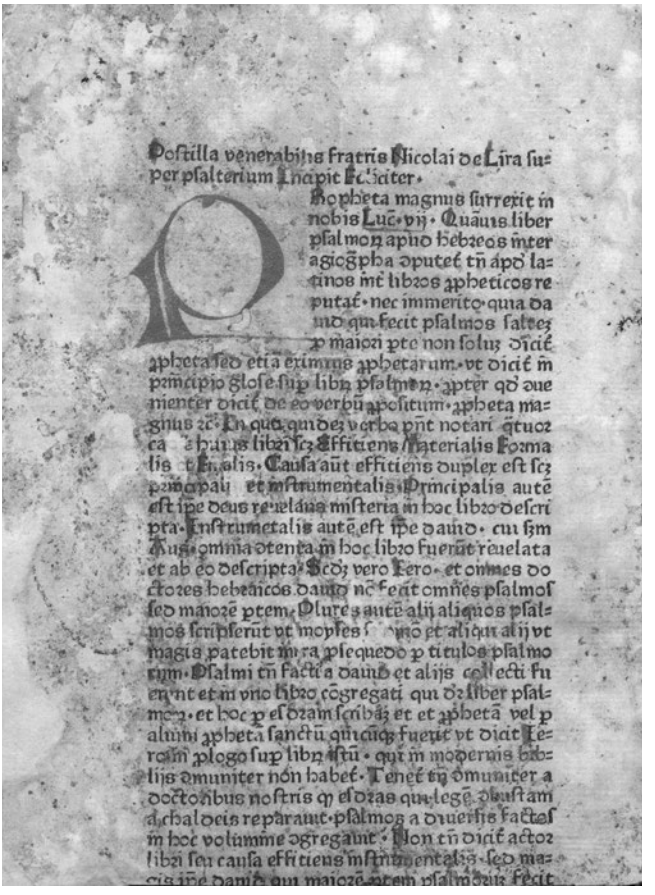
22 Uott, 189.

23 Szádeczky Lajos: *Székely Oklevéltár,* VII.: *1696–1750.* Kolozsvár: Lyceum Nyomda, 1898, 150. http://mek.niif.hu/06900/06927/06927.pdf (utolsó megtekintés: 2025. június 2.).

24 Az első könyvtáblából öt, a másodikból négy nyomtatott papírlap került elő.

25 A zsoltárokhoz írott magyarázat eleje vezetett nyomra: „Postilla venerabilis fratris Nicolai de Lira super psalterium Incipit Feliciter. Propheta magnus…" (Psalm. 2).

zata a teljes Bibliához,[26] a 14. századtól nagy hatással volt a későbbi keresztény értelmezésre, de még Luther Mártonra is, nem véletlen terjedt el a következő, latin szójátékra épülő mondás: „Si Lyra non lyrasset, Lutherus non saltasset."[27]

3. fakszimile. A tömítőanyagban felfedezett kilenc ősnyomtatványlap egyike

A konkrét kiadás azonosítása nehéz feladat volt, hiszen a népszerű mű számtalan kézírásos másolatban és sok-sok különböző nyomtatványban terjedt. Sok utánajárás után a heidelbergi egyetem könyvtári weboldalán találtam meg ugyanezt a

26 Nicolaus de Lyra (1270–1349) francia ferences szerzetes és egzegéta főműve az egész Szentíráshoz írt magyarázatos könyv (*Postilla litteralis super totam Bibliam*), amelyet 1322–1331 között írt. A mű a középkori Európa számos helyszínére eljutott, gyakran használták fel prédikációhoz kiegészítésként, magyarázatként. A középkori kézírásos másolatok mellett több mint száz nyomtatott kiadást is megért, közöttük több ősnyomtatvány található.

27 „Ha Lyra nem pengette volna lantját, Luther nem táncolt volna." A középkori mondás arra utalt, hogy Luther és a reformáció sokat merített Lyra kommentárjaiból, azaz Lyra a reformáció előtti katolikus világban már előkészítette az utat a modern Szentírás-értelmezések számára.

tipográfiát és elrendezést: eszerint ősnyomtatványról van szó, 1477-ben adták ki Strasbourgban.[28] A betűtípus és a szövegsorok párhuzamai mellett feltűnt azonban a díszítés, az iniciálék eltérése. Erre egyetlen izgalmas magyarázatunk lehet: a könyv megrendelője az iniciáléknak kihagyott helyre saját maga festhette be kézzel a hiányzó betűket.[29] A heidelbergi példa dús virágornamentikájával szemben a mikházi nyomtatvány puritán díszítésű: mindössze egyszerű vörös és kék kapitálisokat és a középkori kódexek rubrumait, azaz vörös tagoló jelzéseket (pontokat, szókiemeléseket) tartalmaz.

Még egy utolsó adalék Lyra többkötetes művéhez: a mikházi konvent 1723-as könyvjegyzékében szerepel öt darab „Postilla" megnevezésű tétel, amely Nicolaus de Lyra híres Szentírás-magyarázatára utalhat. Bányai Réka, a mikházi könyvállomány kutatója ír arról, hogy Nicolaus de Lyra 1501–1502-ben megjelent bibliakommentárjának valaha teljes kiadásából két kötet ma lappang – e kötetek voltak az egész mikházi gyűjtemény legszebb kézi illusztrálású antikvái.[30] Izgalmas a gondolat, hogy esetleg a könyvborítóban rejtőzhettek a nyomtatvány felvágott lapjai, ám ez mégsem valószínű: a makulatúra korábbi kiadásból való ősnyomtatvány, és megbizonyosodhattunk arról, hogy egyáltalán nem különleges a díszítése.

A mikházi kötés szerény kivitele, a ferences szerző makulatúrává lefokozott nyomtatványlapjai, valamint a testvértöredékek ferences környezete mind egyfelé mutatnak. A könyvkötésre bizonyosan nem professzionális könyvkötőműhelyben került sor, ehelyett egyszerűbb helyszínre, egy helyi ferences környezetre gondolhatunk. Lehetett ez Mikháza? A nyomtatvány megerősítésére a rendház 1636-os alapítása és a könyvtár ilyenkor szokásos kialakítása akár kínálhatott is indítékot. Ugyanakkor valószínűbbnek tűnik, hogy a bekötés jelentékenyebb helyen, a közeli ferences központban, a könyvkötőműhellyel és nyomdával is rendelkező Csíksomlyón történt, ahol nagyobb mennyiségben állhatott rendelkezésre ferences kötődésű tömítőanyag, duplumok, például a „Postillák" egy dísztelen kiadásának kitépett lapjai. Csíksomlyóra utalhat az is, hogy a könyvkötés módja és minősége feltűnően hasonlít a töredékcsalád ma Csíkszeredán (egykor Csíksomlyón) őrzött darabjának „töredék és hordozó" egységéhez.[31]

28 https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/in00134000_2/0007/image,info,thumbs (utolsó megtekintés: 2025. június 2.).

29 A felvetést köszönöm Hende Fanninak, az Országos Széchényi Könyvtár Fragmenta et Codices kutatócsoportja tagjának.

30 Ld. Bányai: *A mikházi és szárhegyi ferences kolostorok régi könyvei,* XXI. Lyra *Postillá*jából ötkötetes kiadás is létezik, de nem találtam olyat, ami 1501-re vagy 1502-re datálódna. Talán Lyra műve mellett más Bibliamagyarázat is beleértendő az öt kötetbe?

31 Ld. a Sign. Inv. 1766–69. kolligátumot (ti. gyűjteményes kötetet, amelybe több rövid művet kötöttek egybe) és borítóját. Az őrzőkötet tagjai: 1. Augustus Rotundus: *De dignitate ordinis ecclesiastici regni Poloniae.* Cracoviae, 1582. 2. Stanislaus Socolovius: *Compositio sive pro dote ecclesiastica et haereditate Christi ad ordines Poloniae regni … concio.* Cracoviae, 1582. 3. Calistus Placentinus: *De libero arbitrio atque eius virtute ac dignitate. Trad. Lat.* Ingolstadtii, 1542. 4. Johannes Cochlaeus: *Sacerdotii ac sacrificii novae legis defensio, adversus Vuolfgangi Musculi.* Ingolstadtii, 1544. 5. Johannes Cochlaeus: *Replica brevis … adversus prolixam Responsionem Henrici Bullingeri. De scripturae et ecclesiae authoritate.* Ingolstadtii, 1544. Posszesszor: *Conventus Csikiensis* 1682.

A töredék lefejtése és restaurálása

A kötés módjáról csak a restaurálás során feltáruló adatok állnak rendelkezésre.[32] A kottás pergamenkötés sérült és szennyezett volt, kezdett leválni a könyvtestről. Az előzéklapok szintén sérültek, vízfoltosak voltak. Az ívfüzeteket három szíjbordára varrták fel. A konzerválás először száraz tisztítást alkalmazott ecsettel, radírral, szivaccsal, majd a restaurátor eltávolította a kottás pergamenborítót, ezek után a papírborítót választották le a könyvtestről. Az ősnyomtatványlapokat szeparálták, tisztították és kiegészítették japán papírral. Ami a kottás pergament illeti, a száraz tisztítást követően ökörepeszappan habjával tisztult meg a pergamen. A hordozó sérült füzeteit nedves tisztítás és a sérült részek kiegészítése után visszavarrták a

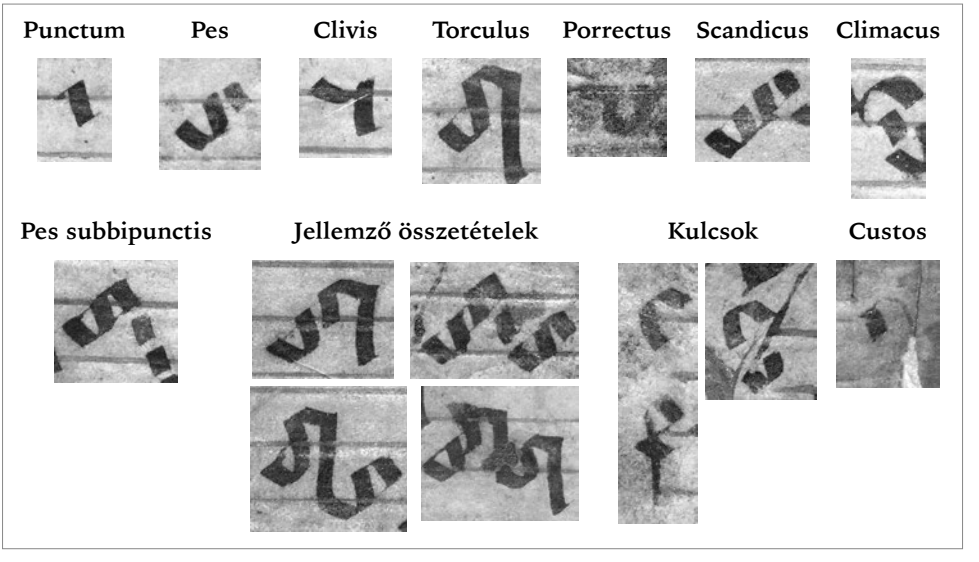
4. fakszimile. A lefejtett töredék: rektó és verzó

32 Az összegzéshez a restaurátor Pál Péter dokumentációját használtam fel.

könyvtesthez. A megmaradt kis minta alapján rekonstruálták a két színnel varrott (kék, fehér) oromszegőt, és új bőrborítót készítettek. A kötés rossz állapota miatt a lefejtés és konzerválás nagy kihívás elé állította a szakembereket, Pál Pétert és csapatát, akik igen gondos és szakszerű munkát végeztek. A lefejtés révén kerülhetett sor a töredék immár mindkét, az újonnan feltáruló rektó és a már korábban ismert verzó oldalának liturgikus-zenei elemzésére *(4. fakszimile)*.

Zenei paleográfiai és liturgikus-zenei vizsgálat

A pergamenen látható kottaírás a korábbi kerekded-sallangos erdélyi notációtípust fogalmazza újra (*1. ábra*): a tollvonások gótikus modorban vastagodnak, az önálló *punctum*forma szögletesebb, mint a korábbi erdélyi példáknál.[33] A kötött elemeket tagolja a kotta másolója, a kerek, egy vonallal rajzolt régi *pes* és *scandicus* helyett megtört, vastagított neumaalak dokumentálható. Az írásirány a lefelé haladó pontsoroknál a régi függőleges helyett jobbra tolódik. A hat töredéken látható különleges őrhang (*custos*) nem dokumentálható más hazai vagy külföldi forrásból, bár párhuzamait Erdélyben és a Felvidéken megtaláljuk. Figyelemre méltó az a *climacus*forma, amely egy széles, ívelt vonallal, úgynevezett fekvő *virgá*val indítja a neumát: a „kalapos climacus" az erdélyi notációtípus emblematikus írásjegye.[34]

1. ábra. A mikházi töredék zenei írásjelei

33 Pl. a 14 töredék által képviselt 14. századi erdélyi antifonále kottájánál. A sallangos erdélyi típusról ld. Gilányi Gabriella: *Mozaikok Erdély ismeretlen gregorián hagyományából. Egy Anjou- kori antifonále töredékei Güssingben.* Budapest: BTK Zenetudományi Intézet, 2019 (Resonemus pariter. Műhelytanulmányok a középkori zenetörténethez, 1.), 39–57.

34 Ld. Szendrei Janka: *Középkori hangjegyírások Magyarországon.* Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 1983 (Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez, 4.), 63.; illetve Gilányi: *Mozaikok Erdély ismeretlen gregorián hagyományából…*, 49.

Nagyon érdekes volt megfigyelni, miként vezet a gregorián tartalom elemzése minden kétséget kizáróan egy erdélyi egyházmegyés antifonále irányába. Mindez megerősíti, hogy a kódexet helyből, az erdélyi pasztoráció területéről szerezték be a ferencesek könyvkötészeti alapanyagnak.[35]

A szakadozott levélrészen nagyböjt első hetének zsolozsmaénekei olvashatók – elsősorban a vasárnapi kishórák zenei anyaga (*1. táblázat*). Az itteni tételek választéka ugyan egységesnek mondható a magyar hagyományon belül, nem mutat helyi variánst, a második vesperás számára előírt *antiphona sola* azonban valódi különlegesség: a *Jesus autem cum* kezdetű tétel sem hazai, sem külföldi forrásokban nem ismert ezen a liturgikus helyen. Egyetlen párhuzam említhető: a korai erdélyi liturgikus hagyományt közvetítő Codex Albensis[36] írja elő ezt az éneket ugyanebben a pozícióban.[37] Ez a megfigyelés hangsúlyos érv az erdélyi proveniencia mellett – még akkor is, ha a későbbi erdélyi és váradi breviáriumok[38] nem ezt a megoldást választják. Erre az összegzésben visszatérek.

A töredék az első böjti hét további szakaszaira is tartogat különlegességeket. A hétfői és keddi nap anyaga különösen figyelemre méltó. A hétfői Magnificat-antifóna (*Quod uni ex minimis*), valamint a keddi laudes *Domus mea domus orationis* kezdetű *Benedictus*-antifónája ismét csak a Codex Albensisből ismert ugyanezen a liturgikus helyen.[39] Még szokatlanabb a keddi vesperásra előírt *Esto nobis* responzórium szerepeltetése.[40] Itt nemcsak a tétel pozíciója (vesperás-responzórium) egyedi, hanem az is, hogy a responzórium főrészéhez egy második, *Gloria sit trinitati* verzus is társul. Ennek azonban sem a nemzetközi adatbázisokban (pl. Cantus Database, Cantus Index),[41] sem más hazai forrásokban – így a későbbi erdélyi-váradi kottás és kotta nélküli kódexekben – nem találtuk nyomát. A Codex Albensis párhuzama azonban itt is rendelkezésre áll: a Codex Albensisben is két verzus szerepel, a második, kissé eltérő *Semper sit laus trinitati* szövegkezdettel

35 A szóban forgó erdélyi egyházmegyés antifonáléból máshová is jutottak részek: kettő közülük a gyöngyösi ferences kolostor egykori és jelenlegi könyveit fedi, a két Turócszentmártonban őrzött könyv utolsó előtti tulajdonosa a szakolcai rendház volt. A gyöngyösi könyvek kötésére feltehetően helyben került sor: a pergamen kötőanyag a rendtagok utazásai révén távolabbra is utat találhatott. A szakolcai köteteknél a lippai kolostor merült fel korábbi őrzőhelyként. A jelzetekhez ld. az 5. lábjegyzetet. Részletesebben: Gilányi: *A zenei fragmentológia mint könyvtörténeti segédtudomány*, 68–76.

36 Graz, Universitätsbibliothek, Ms. 211. Fakszimile kiadását ld. Zoltán Falvy–László Mezey: *Codex Albensis. Ein Antiphonar aus dem 12. Jahrhundert*. Budapest–Graz: Akadémiai Kiadó–Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1963 (Monumenta Hungariae Musica, 1.).

37 Ld. Kovács Andrea: *Corpus Antiphonalium Officii Ecclesiarum Centralis Europae VII/A Transylvania-Várad (Temporale)*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet–Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoport, 2010, 129. A tétel a Codex Albensisben a 61. fólió verzóján található.

38 A szóban forgó források: erdélyi breviárium (1462): Güssing, ferences kolostor könyvtára, Cod. I/34; erdélyi breviárium (15. század): Budapest, Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Cod. Lat. 104; váradi breviárium (1460): Roma, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 8247. A töredéken olvasható rész sajnos hiányzik a Váradi antifonáléból.

39 Kovács: *Corpus Antiphonalium Officii Ecclesiarum Centralis Europae VII/A Transylvania-Várad*, 131.; a kódexben: f. 62r.

40 Ld. az előző jegyzetben szereplő helyeken.

41 https://cantusdatabase.org/; https://cantusindex.org/ (utolsó megtekintés: 2025. június 2.).

Fólió	**Időszak**	**Nap**	**Hóra**	**Műfaj**	**Incipit**
rektó	Nagyböjt	1. vasárnap	VI	Resp.	Ab omni via mala
rektó	Nagyböjt	1. vasárnap	VI	V	A iudiciis tuis non
rektó	Nagyböjt	1. vasárnap	IX	Resp.	Septies in die
rektó	Nagyböjt	1. vasárnap	IX	V	Erravi sicut ovis
rektó	Nagyböjt	1. vasárnap	IX	W	Scapulis
rektó	Nagyböjt	1. vasárnap	V	ant	Jesus autem cum
verzó	Nagyböjt	hétfő	V2	Magn.A.	Quod uni ex minimis
verzó	Nagyböjt	kedd	L	Ben.A.	Domus mea domus
verzó	Nagyböjt	kedd	V2	ant.	Advenerunt
verzó	Nagyböjt	kedd	V2	Resp.	Esto nobis Domine
verzó	Nagyböjt	kedd	V2	V1	A facie inimici
verzó	Nagyböjt	kedd	V2	V2	Gloria sit trinitati
verzó	Nagyböjt	kedd	V2	Him.	Ex more docti
verzó	Nagyböjt	kedd	V2	W	Angelis suis
verzó	Nagyböjt	kedd	V2	Magn.A	Scriptum est enim

1. táblázat. A mikházi töredék tartalma

– igaz, ott a responzórium hétfőre került.[42] Hasonlóképp, a keddi vesperás töredéken előírt kantikum-antifónájával (*Scriptum est enim*) ismét csak a Codex Albensis választása egyezik meg.[43]

Milyen következtetést vonhatunk le mindebből?

Biztosak lehetünk benne, hogy a 12. századi Codex Albensisszel kirajzolódó párhuzamok nem a véletlen művei. A mikházi lelet egyéni tételválasztásai és egyezései a korai antifonále tartalmával – amelynek pontosabb provenienciáját Dobszay László és Szendrei Janka felismeréseinek köszönhetően régóta nem Székesfehérvárhoz, hanem Gyulafehérvár környékéhez kapcsolja az irodalom[44] – alátámasztják a 15. századi anyakódex erdélyi eredetét. Bebizonyosodott, hogy a hat töredék által képviselt 15. századi antifonále valószínűleg egy archaikusabb, zárványsze-

42 Esztergom későbbre, a harmadik böjti hétre helyezi.

43 Kovács: *Corpus Antiphonalium Officii Ecclesiarum Centralis Europae VII/A Transylvania-Várad (Temporale)*, 131.; a kódexben: f. 62r.

44 Dobszay László erdélyi rítust elkülönítő forráskutatása (ennek eredményeit ld. Dobszay László: *Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae. A Preliminary Report*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 1988, 389–390.), majd a kódex Szendrei Janka által elvégzett paleográfiai, liturgikus-zenei elemzése tételesen cáfolta a korábbi elméletet a 12. századi antifonále székesfehérvári eredetéről. Viszont felmerült a 12. század eleji antifonále Magyarország harmadik (erdélyi-váradi) úzusához kapcsolásának lehetősége. Ld. Szendrei Janka: *A „Mos patriae" kialakulása 1341 előtti hangjegyes forrásaink tükrében*. Budapest: Balassi Kiadó, 2005, 104–109.

rűbb erdélyi zsolozsmahagyományt őriz, amely jelentősen eltér a későbbi, normatív erdélyi-váradi breviáriumok tartalmától. Nem zárható tehát ki, hogy egy szűkebb, karakteres székelyföldi (csíki) zsolozsmaváltozat maradt fenn a kódexleveleken,[45] amelyek további gyarapodásában s ezzel a minél teljesebb rekonstrukció lehetőségében a közelmúlt tapasztalatai alapján joggal bízhatunk.

Irodalomjegyzék

Aut lego vel Scribo. Szerk. Boros István. Budapest: Szent István Társulat–BTK Moravcsik Gyula Intézet, 2023 (Scriptorium, IV).

Bányai Réka: *A mikházi és szárhegyi ferences kolostorok régi könyvei. Katalógus*. Marosvásárhely: Teleki Téka Alapítvány, 2022 (A Kárpát-medence Magyar Könyvtárainak Régi Könyvei, 14., sorozatszerk. Monok István).

Cantus Database https://cantusdatabase.org/

Cantusindex https://cantusindex.org/

Czagány Zsuzsa: *Antiphonale Varadinense s. XV,* I–III. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet, 2019 (Musicalia Danubiana, 26).

Czagány Zsuzsa–Muckenhaupt Erzsébet–Papp Ágnes: „Liturgikus és kottás középkori kódextöredékek a csíksomlyói ferences kolostor egykori könyvtárának állományában", *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve*. Társadalom- és Humántudományok (2005), 149–223.

Dobszay László: *Corpus Antiphonalium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae. A Preliminary Report*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 1988. https://doi.org/10.2307/902238

Falvy, Zoltán–László Mezey: *Codex Albensis. Ein Antiphonar aus dem 12. Jahrhundert*. Budapest–Graz: Akadémiai Kiadó–Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1963 (Monumenta Hungariae Musica, 1.)

Gilányi Gabriella: „15. századi erdélyi antifonále-töredékek és ferences hordozókönyveik". *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve* XIII–XIV. (2019), 115–130.

Gilányi Gabriella: *Mozaikok Erdély ismeretlen gregorián hagyományából. Egy Anjou-kori antifonále töredékei Erdélyben*. Budapest: BTK Zenetudományi Intézet, 2019 (Resonemus pariter. Műhelytanulmányok a középkori zenetörténethez, 1.).

Gilányi, Gabriella: „Newly Identified Codex Leaves from a Fifteenth-Century Transylvanian Antiphoner in Martin". In: *The Image of Piety in Medieval Manuscripts in Slovakia and in Europe*, 26–41.

Gilányi Gabriella: „A zenei fragmentológia mint könyvtörténeti segédtudomány". In: *Aut lego vel Scribo,* 63–80.

Holl Béla: „Vásárhelyi Gergely pályája (1560–1623)", *Irodalomtörténeti Közlemények* 87/1–3. (1983), 150–162.

The Image of Piety in Medieval Manuscripts in Slovakia and in Europe. Ed. Eva Veselovská. Bratislava: Institute of Muiscology of the Slovak Academy of Sciences, 2021.

45 Ezt erősíti meg a másik öt töredék vizsgálata, többek között a gyöngyösi testvértöredék egyelőre egyedülálló Jeremiás-lamentációváltozata is, ld. Gilányi: *Newly Identified Codex Leaves from a Fifteenth-Century Transylvanian Antiphoner in Martin*, 33., 39.

Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon. Ferences könyvtárak, 1681–1750. S. a. r. Zvara Edina, szerk. Monok István. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2008 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 19/3.).

Kovács Andrea: *Corpus Antiphonalium Officii Ecclesiarum Centralis Europae VII/A Transylvania-Várad (Temporale)*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet–Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoport, 2010.

Körmendy Kinga–Lauf Judit–Madas Edit–Sarbak Gábor: *Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, az Érseki Simor Könyvtár és a Városi Könyvtár kódexei*. Esztergom–Budapest: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár–Akadémiai Kiadó–Országos Széchényi Könyvtár, 2021 (Fragmenta et Codices in Bibliothecis Hungariae, VII-A).

Lazorík, Eduard: *Stredoveké rukopisné fragmenty na tlačiach 16. storočia z fondu františkánskych knižníc Slovenskej národnej knižnice*. Martin: Slovenská národná Knižnica, 2019.

Szabó Károly: *Az 1531-től 1711-ig megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1879 (Régi Magyar Könyvtár I.). https://real-eod.mtak.hu/570/.

Szabó Károly: *Az 1473–1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok jegyzéke*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1885 (Régi Magyar Könyvtár II.). https://real-eod.mtak.hu/571/.

Szádeczky Lajos: *Székely Oklevéltár,* VII.: *1696–1750*. Kolozsvár: Lyceum Nyomda, 1898.

Szendrei Janka: *Középkori hangjegyírások Magyarországon*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 1983 (Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez, 4.).

Szendrei Janka: *A „Mos patriae" kialakulása 1341 előtti hangjegyes forrásaink tükrében*. Budapest: Balassi Kiadó, 2005.

ABSTRACT

Gabriella Gilányi

MOTHER CODEX AND SISTER FRAGMENTS

A Newly Identified Leaf of a Fifteenth-Century Transylvanian Antiphoner

The article focuses on one of the most significant recent discoveries in musical codex fragment research. I have identified six parchment leaves of a fifteenth-century antiphoner from the Diocese of Transylvania in five book collections across three countries (Slovakia, Romania, and Hungary). They had served as the parchment binding of a seventeenth-century Hungarian-language printed book from the former Franciscan convent of Mikháza.

At the request of our research group, the fragment was removed in the restoration workshop operating alongside the Collective Archives of Miercurea Ciuc of the Roman Catholic Archdiocese of Alba Iulia, which made possible the examination of the host book, the fragment itself, and the maculature material hidden within the binding.

This newly recovered fragment of the virtual Transylvanian antiphoner not only yielded valuable new information about the incompletely known Transylvanian plainchant tradition but also enriched our knowledge of early modern Transylvanian book culture and book use.

Gabriella Gilányi is a musicologist and senior research fellow at the Department of Early Music History of the Institute for Musicology, ELTE Research Centre for the Humanities. Her research interests include medieval music history and the investigation of medieval plainchant sources and notated codex fragments. Lately, she has been mainly engaged in music paleographic research. In 2020 she launched the Hungarian Neume Catalogue website.